

Spis treści

WPROWADZENIE TŁUMACZA DO DRUGIEGO WYDANIA POLSKIEGO.	9
WSTĘP. JAKI CEL STAWIA SOBIE PSYCHOLOGIA RELIGII?.	11
Psychologia religii - psychologizm - psychologia pastoralna.	12
Co jest religijne, a co duchowe?.	15
Różnorodność religijności wyjaśnianej w „koherentnym eklektyzmie”.	16
Psychologia religii jako nauka o układzie nerwowym i jako „neuroteologia”?	17
Cześć pierwsza	
RELIGIJNOŚĆ JAKO ELEMENT OSOBOWOŚCI.	
JEJ PRZEWAŻAJĄCE CZYNNIKI INTRAPSYCHICZNE	
Różnorodność form religijności - badania kwestionariuszami wielowymiarowymi.	23
Religijność: wewnętrzna czy zewnętrzna?.	24
Religijność ujęta wielowymiarowo jako zgodność z prawdami wiary, praktyka wiary, doświadczenie wiary, wiedza na temat wiary i konsekwencje płynące z wiary?.	27
Rozdział 1	
RELIGIJNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI MOTYWÓW WEWNĘTRZNYCH.	29
Sekcja 1. Motywy - ile i jakie? Dyskusja historyczno-systematyczna.	33
I. Religijność - szukanie ochrony? Stanowisko teorii instynktów Iwana P. Pawłowa.	33
II. Religijność - nadzieja na nieśmiertelność? Stanowisko Bronisława Malinowskiego oraz teorii opanowywania trwogi.	35
III. Religijność - natręctwo i regresyjne pragnienie ochrony? Stanowisko psychoanalitycznej koncepcji Sigmunda Freuda.	38
Religijność jako natręctwo i wina.	38
Kompleks Edypa, poczucie winy, zwierzę totemiczne, idea Boga-Ojca.	40
Religijność jako regresyjne pragnienie ochrony ze strony wszechmocnego ojca?.	42
Ocena hipotezy o nerwicy natręctw.	45
Ocena hipotezy o regresji i hipotezy o spełnieniu pragnień.	46
IV. Religijność - problem poczucia własnej wartości? Stanowisko teorii relacji z obiektem.	48
V. Religijność - z potrzeby bliskości i bezpieczeństwa? Stanowisko teorii przywiązania.	50
Ocena stanowiska teorii przywiązania.	52
VI. Religijność - gotowość do interpretacji motywowanych ciekawością, kontrolą i wartością samego siebie? Stanowisko teorii atrybucji.	53
Ocena stanowiska teorii atrybucji.	56
VII. Religijność - zakorzeniona w pragnieniach, wartościach i w pytaniu o sens? Stanowisko wielości motywów Gordona W. Allporta.	57

6 Spis treści

Sekcja 2. Motywy decydujące o rozwinięciu się różnych przejawów religijności.	
Koncepcja heurystyczna	.60
I. Między sumiennością a skrupulatnością. Gotowość do samokontroli moralnej	.62
Sumienność - przy jakim udziale lęku?	.66
Perfekcjonizm z komponentem religijnym	.68
Zaburzenia obsesyjno-kompulsyjne w formie religijnej czy też z komponentem religijnym?	.70
II. Optimizm magiczny czy „religia okopu”? Dążenie do kontroli zewnętrznej ważnych zdarzeń życiowych oraz do radzenia sobie z sytuacjami trudnymi	.74
Czym jest dążenie do kontroli?	.74
Magia - kontrola za pomocą sił działających w dużym stopniu automatycznie	.77
Modlitwa prośby - między pasywnym oczekiwaniem kontroli zewnętrznej a radzeniem sobie z sytuacjami trudnymi	.82
„Religia okopu”	.89
Co sprawia, że religijne strategie radzenia sobie z sytuacjami trudnymi działają korzystnie?	.89
Radzenie sobie z ciężką chorobą fizyczną	.93
Radzenie sobie z lękiem	.95
„Siła Większa od nas samych” w programie Anonimowych Alkoholików	.96
Ekstatyczne poczucie bezpieczeństwa	.98
Radzenie sobie ze stratą w procesie żałoby	.100
III. Pozaspołeczne źródło pozytywnej bliskości emocjonalnej? Dążenie do poczucia pozytywnej wartości własnej	.103
Czym jest dążenie do poczucia pozytywnej wartości własnej?	.104
Kiedy religijność działa jako środek podtrzymania własnej wartości, a kiedy nie?	.106
Poczucie własnej wartości i obraz Boga oddziałują na siebie	.112
Jak problematyczne dążenie do doświadczenia własnej wartości może wpływać na religijność?	.114
Potrzeba uznania jako narcystyczne przekonanie o byciu wybranym	.116
Potrzeba uznania jako duma wynikająca z dokonań i z cnoty	.119
Fanatyzm oraz „przewartościowana idea” jako potwierdzenie własnej wartości?	.119
IV. Wielbienie ponad obowiązkiem i wyrachowaniem? Gotowość do dziękowania i uwielbienia	.121
Wdzięczność	.122
Uwielbienie	.125
V. Czy wiara czyni współczującym a współczucie wierzącym? Gotowość do wrażliwości prospołecznej i zachowań prospołecznych	.127
Zachowania prospołeczne	.128
Czy religijność sprzyja wrażliwości prospołecznej i zachowaniom prospołecznym?	.129
W jaki sposób religijność może sprzyjać zachowaniom prospołecznym?	.131
Co ogranicza lub uniemożliwia wpływ religijności?	.135
Uprzedzenia „religijne” a przemoc: czy religijność sprzyja zachowaniom antyspołecznym?	.137
Wrogość w stosunku do obcych - uprzedzenia o charakterze etnicznym i rasistowskim?	.138
Przemoc „religijna” - święta wojna?	.140

VI. Religijność określana jedynie przez emocje czy także przez poznanie?	
Zainteresowanie światopoglądem naukowym i logiczną koherencją	145
Poznanie światopoglądowe jako ciekawość i myślenie problemowe	147
Pragnienie koherencji logicznej: światopoglądowe badanie	
rzeczywistości	148
Do jakiego stopnia przekonania religijne określone są przez	
poznanie?	149
Autorytarne, emocjonalistyczne i intuicjonistyczne pojmowanie wiary	151
Wyrażne stany pewności - refleksyjnie czy bezrefleksyjnie?	152
Dogmatyzm - fundamentalizm	155
Blok rozszerzający 1. Obrazy Boga - God concepts	162
Odbicia różnorodności myślenia religijnego i przeżyć religijnych	162
Wpływy kultury religijnej i nauczania religijnego	163
Wpływy rodzinne i intrapsychiczne	164
Obraz Boga a spostrzeganie rodziców	165
Obraz Boga a styl przywiązania	167
Obraz Boga a rola płciowa (gender)	168
Obraz Boga, obraz siebie i inne cechy osobowości	168
Próba interpretacji	170
Blok rozszerzający 2. Jak rozwija się religijność?	172
Co wiemy na temat rozwoju religijnego?	172
Stanowiska wyjaśniające	175
 Rozdział 2	
RELIGIJNOŚĆ W WIELOŚCI FORM ZRÓWNOWAŻONYCH I ZABURZONYCH EMOCJI	180
Z historii badań: W. James - R. Otto - R. Stark - A. Greeley	180
I. Co przesądza o religijnym charakterze uczuć religijnych?	183
Przekonania religijne - czyste over-be//efs?	186
II. Jakie techniki psychologiczne pobudzają przeżycia religijne?	187
Ze strony komponentu poznawczego: jak religijne przekonania	
i symbole mogą inicjować przeżycie?	188
Postawa ciała, gesty, muzyka: zakres komponentu ekspresji	
i komponentu motywacyjnego	194
Kontrolowanie oddechu, post, halucynogeny: zakres komponentu	
neurofizjologicznego	196
III. Ekstaza: stan wyjątkowy czy zaburzenie psychiczne?	198
Ekstaza w kontekście psychoz	199
Ekstaza w kontekście konfliktów emocjonalnych	200
Ekstaza jako niepatologiczny stan wyjątkowy	202
IV. Religijność w poważnych pod względem klinicznym stanach depresji	202
V. Urojenia religijne chorujących na schizofrenię jako próba radzenia	
sobie z trudnościami	204
 Rozdział 3	
RELIGIJNOŚĆ W RÓŻNORODNOŚCI ODMIENNYCH STANÓW ŚWIADOMOŚCI	208
Dwie podstawowe zmiany świadomości <i>ja</i>	208
I. Doświadczenia objawienia i doświadczenia opętania	209
Doświadczenia objawienia, wizje i czynności przy udziale medium	210
Wizje i głosy	211
Grupa 1: wizje i głosy - spontanicznie i emocjonalnie	213
Grupa 2: wizje i głosy - wywołane przez samego siebie	
i kompleksowe	215
Pewna szczególna forma: doświadczenia z pogranicza śmierci	219
Czynności automatyczne, czynności przy udziale medium (spirytyzm)	220

8 Spis treści

Glosolalia - rodzaj mówienia automatycznego?	222
Doświadczenia opętania	224
Stygmatyzacja	227
II. Mistyczne przeżycia zjednoczenia	228
Wspólny rdzeń przeżyć mistycznych	231
(1) Charakter inspiracyjny - „Już nie ja działam, lecz jedynie transcendentne”.	234
(2) „Rozpłynięcie się indywidualności” - „Już nie ja poznaję i jestem, lecz jedynie transcendentne”.	236
Różnorodność przeżyć mistycznych	239
 Rozdział 4	
RELIGIJNOŚĆ A DOBROSTAN SUBIEKTYWNY	243
I. Czy religijność wpływa niekorzystnie na dobrostan subiektywny?	244
II. Czy religijność wpływa korzystnie na dobrostan subiektywny?	245
Czy religijność wzmacnia zadowolenie z życia i poczucie bycia szczęśliwym?	247
III. Czy dobrostan subiektywny lub jego brak wpływa w określony sposób na religijność?	250
 Część druga	
RELIGIJNOŚĆ W OBSZARZE ODDZIAŁYWANIA WPŁYWÓW SPOŁECZNYCH. WARUNKI PSYCHOSPOŁECZNE I WZAJEMNE ODDZIAŁYWANIA	
 Rozdział 5	
RELIGIJNOŚĆ W OBSZARZE NAPIĘCIA MIĘDZY SOCJALIZACJĄ A SAMOWCHOWANIEM	257
I. Społeczne procesy uczenia się	260
Uczenie się przez modelowanie (uczenie się przez obserwację).	260
Uczenie się przez instruowanie	261
Uczenie się przez wzmocnienie społeczne i przez potwierdzenie społeczne.	262
II. Indywidualne procesy uczenia się	264
Uczenie się przez zrozumienie (wgląd).	264
Uczenie się przez samowzmocnienie	264
Uczenie się przez własną aktywność	265
 Rozdział 6	
UDZIAŁ W ŻYCIU DUCHOWEJ GRUPY: UBOGACENIE CZY ELEMENT RYZYKA?	266
I. Dyskusja na temat „kultów destruktywnych”.	266
Ubogacenie (zasoby) czy czynnik ryzyka?	268
Dlaczego ludzie wstępują do duchowych grup?	270
II. Propagowanie informacji i rekrutacja. Jakich potrzeb i motywów się dotyka?	272
III. Grupa. Klimat, który daje oparcie czy uzależnia?	273
IV. „Mistrz”. Relacja, która rozjaśnia czy ubezwłasnowolnia?	275
V. Szkolenie. Wpływ pobudzający czy narzucający nową tożsamość?	279
Pomocne towarzyszenie	281
 Suplement: CZY PRZEŻYCIA RELIGIJNE SĄ ZAKORZENIONE W ARCHETYPACH NIEŚWIADOMOŚCI ZBIOROWEJ?	283
 WKAZ LITERATURY.	289
SPIS TABEL I RYCIN.	317
SPIS OPISU PRZYPADKÓW.	318
INDEKS OSÓB.	319
INDEKS POJĘĆ.	330
O AUTORZE	336